

військовослужбовців та інших осіб, які здійснюють відсіч збройної агресії російської Федерації проти України.

Проведений аналіз чинних норм КК України щодо настання кримінальної відповідальності за вчинення військових кримінальних правопорушень демонструє наявність колізій, які створюють об'єктивні передумови в умовах воєнного стану (при належному правозастосуванні) для ухилення винних осіб від покарання та неналежної роботи державних інститутів.

З метою усунення виявленої колізії правових норм необхідно внести відповідні зміни до Кримінального кодексу України, які б унеможливили настання зазначених ризиків.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>;
2. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану» від 21 берез. 2023 р. № 3000-IX, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3000-20#n13>;
3. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2834>;
4. Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» 24 берез. 1999 р. № 548-XIV, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#n14>
5. Указ Президента «Про Положенням про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» 10 груд. 2008 р. № 1153/2008, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text>

Резніченко Вікторія Анатоліївна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту НАВС

Завальна Валерія Вадимівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту НАВС

Науковий керівник:

Хахуцяк Ольга Юріївна

Завідувач кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОЦЕСУАЛЬНА РІВНІСТЬ СТОРІН ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛЬНОГО ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Принцип рівності сторін закріплений у Кримінальному процесуальному кодексі України: провадження здійснюється на основі змагальності; сторони мають рівні права на збирання й подання доказів та інші процесуальні права [2].

Конституція України гарантує рівність перед законом і судом та право на захист і звернення до суду; ці конституційні гарантії є базою для вимоги фактичної процесуальної рівності [1].

ЄСПЛ розглядає рівність сторін, як невід'ємну частину статті 6 Конвенції: обмеження доступу до доказів або необґрунтовані процесуальні обмеження можуть становити порушення права на справедливий розгляд. Огляд практики та керівні матеріали ЄСПЛ підтверджують ці підходи.

Органи досудового розслідування та прокуратура володіють процедурними інструментами (доступ до оперативних матеріалів, ініціативи щодо арешту, клопотання про таємні слідчі дії), що створює ризик асиметрії інформації між обвинуваченням і захистом. Судовий контроль має бути ефективним стримуючим механізмом, однак у практиці фіксуються випадки, коли доступ захисту до певних категорій матеріалів обмежено.

Впровадження електронного судочинства й модулів ЄСІТС (Електронний суд, «Електронний кабінет») суттєво розширює інструменти доступу до матеріалів та скорочує процесуальні бар'єри, особливо для віддалених учасників. Водночас існує технічна та процедурна складність: не всі матеріали завантажуються в систему своєчасно, учасникам необхідно мати кваліфікований електронний підпис і знати процедуру отримання доступу; через це на практиці виникають затримки та нерівні можливості доступу.

Роль захисника, як гаранта процесуального балансу є критичною. Однак існують виклики: затримки з допуском адвоката до підозрюваного, випадки порушення прав адвокатів (фіксує Національна асоціація адвокатів), а також обмежений доступ до безоплатної вторинної правової допомоги в окремих регіонах. Підвищення якості та оперативності надання БПД - один із пріоритетів доступу до реальної рівності сторін.

Застосування клопотань про нерозкриття окремих доказів (наприклад, у зв'язку з підставами національної безпеки або таємністю оперативно-розшукової інформації) створює ризик ускладнення процедури для захисту. ЄСПЛ у практиці вимагає, щоб обмеження доступу були обґрунтованими, пропорційними та супроводжувалися механізмами компенсації процесуальних прав захисту.

У контексті воєнного стану виникають додаткові ризики для процесуальної рівності: обмеження доступу до судових сервісів у зоні бойових дій, особливі правила процесуальних строків, питання наявності адвокатів на місцях і технічного доступу до Е-суду. Ці особливості вимагають спеціальних адаптацій (дистанційні слухання, посилена робота БПД, пріоритетне завантаження матеріалів у ЄСІТС). Джерела демонструють, що система БПД була змушена переходити на змішані формати роботи й надала сотні тисяч консультацій у 2023–2024 рр. - це приклад швидкої адаптації, але також підкреслює існуючий тиск на систему захисту.

Щодо практики, то *Leas v. Estonia* - приклад, де ЄСПЛ наголосив, що обмеження доступу до процесуальних документів та невідповідне інформування підозрюваного може порушувати «рівність сторін» і ст. 6 Конвенції. У рішенні розглянуто питання доступу до матеріалів і можливостей захисту для оскарження доказів: офіційні гіді та коментарі ЄСПЛ щодо статті 6 дають практичні

орієнтири щодо того, які гарантії мають надаватися (ознайомлення з матеріалами, можливість клопотати про додаткові докази, право на ефективну участь), на національному рівні - системні звіти (БПД, Верховний Суд) і дослідження адвокатури фіксують проблеми доступу до електронних матеріалів і випадки порушень гарантій адвокатської діяльності, що віддзеркалює практичну невідповідність теоретичним гарантіям [3].

Виходячи з усього вищесказаного впливають практичні рекомендації, щодо покращення цього процесу, а саме: гарантувати оперативний доступ захисту до матеріалів справи - шляхом обов'язкового завантаження у ЄСІТС всіх процесуальних документів (із визначенням строків завантаження та санкцій за їх недотримання). (Технічна інструкція ЄСІТС та практика Кабінету судів описують процедури доступу.), посилити механізми контролю суду за таємними доказами - запровадити інститут спеціальних процесуальних механізмів, що дозволяють захисту ефективно реагувати на обмеження доступу (наприклад, незалежний довірчий адвокат, слухання у спеціальному режимі, можливість апеляції з розкриттям обґрунтування суду). (ЄСПЛ вимагає пропорційності та процесуальних механізмів захисту.), розвивати систему БПД та підвищити її оперативність - збільшення ресурсів, дистанційні консультації, пріоритетне правове супроводження у справах із ризиком втрати процесуальної рівності (наприклад, справи з арештом, триманням під вартою). Звіти БПД показують, що гібридні формати діяльності значно підвищують охоплення, але потребують додаткового фінансування, підвищити правову та цифрову грамотність учасників процесу - навчальні програми для адвокатів, суддів, прокурорів щодо забезпечення «рівності рук», а також інформаційні кампанії для громадян (як отримати доступ до матеріалів у ЄСІТС, як діяти при затриманні тощо), уніфікувати судову практику щодо доступу до доказів та ознайомлення з матеріалами - підготовка судової практики/методичних рекомендацій Касаційним судом з урахуванням оглядів практики ЄСПЛ. Верховний Суд уже публікує огляди практики ЄСПЛ, що дає підґрунтя для уніфікації підходів.

І на сам кінець варто зазначити, процесуальна рівність сторін - не декларація, а робочий стандарт: її забезпечення вимагає синергії (правове регулювання плюс технологічна інфраструктура плюс ресурсне забезпечення захисту). Із впровадженням електронного судочинства, розширенням можливостей БПД та врахуванням практики ЄСПЛ Україна має реальну можливість зміцнити рівність сторін. Водночас необхідні конкретні кроки: оперативне завантаження матеріалів у ЄСІТС, гарантії доступу захисника, процедура для роботи зі «секретними» доказами та посилення навчання професіоналів. Реалізація рекомендацій підвищить довіру до судової системи та зробить доступ до правосуддя справжнім, а не формальним.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Справа *Leas v. Estonia*: рішення Європейського суду з прав людини від 06 черв. 2012 р. URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-leas-proti-estoni%D1%97-tekst-rishennya/>

4. Річний звіт системи надання безоплатної правничої допомоги за 2024 р. URL: <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2024-rik.pdf>

5. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система від 05 жовт. 2021 р. URL: ID.court.gov.ua

Рибалка Руфіна Дмитрівна
здобувач вищої освіти
навчально-наукового інституту
права та психології НАВС

Науковий керівник:

Степанова Ганна Миколаївна,
професор кафедри кримінальної
юстиції ННІПП Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
доцент

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну розпочалося 24 лютого 2022 р. Майже четвертий рік українці живуть в умовах певних обмежень і постійної загрози життю. Так, черговий раз Верховна Рада України, відповідно до Указу Президента України від 05 листопада 2025 р. № 783/2025, продовжила дію воєнного стану в Україні строком на 90 діб [1].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене ситуацією, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [1]. Відповідно, введення воєнного стану тягне за собою низку обмежень як для громадян, так і для органів державної влади. Правосуддя також зазнало значного впливу від війни та наслідків, які настають щодня.

Ще на початку повномасштабного вторгнення Рада суддів України рекомендувала суддям по можливості відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних, у тому числі продовження запобіжних заходів) та знімати їх із розгляду, зважаючи на те, що багато учасників процесу не мали змоги подати